

Vážení a milí čtenáři,

blížící se výročí sametové revoluce nám všem připomíná, že se nacházíme v nové situaci. V dosažitelné historické paměti nemáme zkušenost tak dlouhé státní suverenity a politické svobody. Žádné z minulých generací nebylo dopřáno obdobných třicet let tak jako nám. To upozorňuje na velkou nesamozřejmost naší současnosti i budoucnosti.

Za ta léta jsme ztratili mnohé iluze, což většinou není škoda, protože některé z nich byly vyloženy škodlivé. Šlo především o představu, že svobodu lze nastolit pouhým odstraněním diktátorského režimu a zajistit následným vymezováním se vůči němu. Málokdo soudný by dnes zpochybňoval to, že svoboda nikdy nemůže být jednoduše dána a je vždy znovu potřeba ji objevovat a bojovat o ni.

Bohužel však propadáme novým iluzím. Jak se v posledních letech ukazuje, zejména boj o svobodu si představujeme nebezpečně zjednodušeně: jako vymezování se proti jejím nepřítelům. Čím jednoznačnější, hlasitější a mohutnější, tím lépe.

Možná se v tom projevuje něco z touhy po návratu do zlatého věku, kterou religionisté charakterizují mytický myslícího člověka. Může se totiž zdát, že takový zvláštní zlatý čas nastal právě před třiceti lety: národ jako by zničením v jedné chvíli povstal, odvážně a nepřehlédnutelně řekl ne zločinnému režimu a ten se odporoučel. Publicisté psali o osmdesátém devátém jako o roku zářků, což jako heslo opakované bez dalších podstatných souvislostí jen podtrhuje dojem jakési mytické výjimečnosti oněch dějů, které se odehrály nejprve ve Varšavě, Budapešti, Berlíně a nakonec i v Praze.

Malovat si zlaté věky, upínat se k nim a pokoušet se je recyklovat je však zrádné. Vede to k nepochopení dějin. Zejména pro tento případ platí známé varování, že kdo nezná svou minulost, je nucen ji opakovat.

To, co se v roce 1989 ve střední Evropě odehrálo, byl svým způsobem zázrak; ale zázrak hluboce lidský, dlouho a trpělivě připravovaný klopotnou a ve své době i nenápadnou – většinou národa nezaznamenanou a také

neoceňovanou – prací. Zdaleka přitom nešlo jen o to, dodat lidem kuráž, aby se vymezili proti tyranii.

To je jedna z nejzákladnějších ahistorických interpretací, která nás odvádí od pochopení naší minulosti: totiž tvrzení, že všichni – až na lidi morálně či intelektově zcela vadné – si nejpozději od nástupu normalizace uvědomovali, v čem ona tyranie spočívá, a šlo jen o to, aby se to nebáli dát najevo. Nebylo tomu tak. Mnozí – s postupujícími lety možná naprostá většina – jistě cítili, že jsou nuceni

žít v nepřátelském systému, který je nějakým způsobem utlačuje. V čem přesně útlak spočívá, však bylo potřeba nejprve pojmenovat a také se na tom shodnout. Jinak totiž pocítovali tyranii komunistického režimu vězňové z padesátých let, jinak komunisté osmašedesátníci. Jinak křesťané, jinak agnostici. Jinak intelektuálové a jinak dělníci – a tak by se dalo pokračovat málem donekonečna. Patří k lidské povaze, že vše – i útlak, který doléhá na všechny podobně – pocítujeme jako jednotlivci velmi partikulárně, přičemž osobní pocity se mohou člověk od člověka lišit až do nesmířitelných protikladů.

Zvláště nyní, třicet let od pádu komunistického režimu, by proto nemělo uniknout naší pozornosti, že bylo potřeba vynaložit nemalé myslitelské úsilí ke skutečnému pochopení toho, v čem komunistický režim člověka znesvobodňoval. V této souvislosti vytanou na mysli disidentské analýzy (nejen ty Havlovy), z nichž mimo jiné vyplynulo, že režim – jakkoliv brutálně s některými svými poddanými jednal – nebylo možné pravdivě vystihnout prostým černobílým dělením na oni-utlačovatelé, my-utlačovaní; a že vzepřít se takovému režimu znamenalo víc než jen odpor: žádalo to osobní proměnu.

Další skutečnost, na kterou bychom neměli zapomínat, je nadprůměrná schopnost důvěry a vůle ke shodě. Bez obojího by devětaosmdesátý těžko byl tak nepřehlédnutelně lidsky zázračný. Obojího byli schopni nejen lidé v disentu, ale nakonec i ony statisíce v ulicích československých měst.

Inspirativní čtení vám přeje
Adam Šůra, šéfredaktor

